

Naslov: Po Pandurju so hrepeneli dvajset let

Datum: 08.10.2011 **Stran, Termin:** 12

SLOVENIJA **Naklada:**

Avtor: MELITA FORSTNERIČ HAJNŠEK

Žanr: Intervju

Površina, Trajanje: 4195.03

Rubrika, Oddaja: Intervju

Po **Pandurju** so hrepeneli dvajset let

**ANA LEDERER, intendantka Hrvaškega narodnega gledališča
(HNK) Zagreb**

MELITA FORSTNERIČ HAJNŠEK

Že drugi mandat, šesto leto, vodi osrednjo hrvaško gledališko, operno in baletno hišo, HNK (Hrvaško narodno kazalište). Ana Lederer je po stroki doktorica teatrologije in izhaja iz gledališke družine. Starša sta bila "haenka-jevca" - oče režiser in vodja Drame, mama sopranistka v zboru. Letošnjo sezono začenja Drama HNK z mednarodno koprodukcijo *Vojna in mir* v režiji **Tomaža Pandurja** in s slovitima igralcema hrvaškega in slovenskega gledališča, Perom Kvirgićem in Mileno Zupančič. Zanimanje za premiero 14. oktobra, na dan 151-letnice HNK, je izredno. Uresničuje se prvo slovensko-hrvaško sodelovanje na tej ravni v osrednji hrvaški nacionalni hiši, sicer bogato tradicijo slovenskih igralcev od Ignacija Borštnika naprej.

Gospa Lederer, kako je prišlo do koprodukcije med HNK in EPK Maribor 2012? Kakšna je geneza projekta, ki je unikum v zgodovini hrvaško-slovenskega gledališkega sodelovanja?

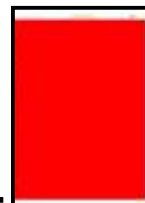
"Začelo se je zelo na široko, saj sta bila sprva zraven še dva koproducenta. Na koncu se je vse zožilo na dva koproducenta - HNK in Pandur Theater. Mi smo podpisali pogodbo z njim, Pandur Theater pa ima koprodukcijski dogovor z EPK Maribor 2012. **Tomaž Pandur** je režiser, po katerem so v HNK hrepenele že prejšnje uprave, mnogi moji predhodniki. Imela sem srečo, da sem ga končno na otvoritvi te sezone, po dvajsetih letih poskusov, da dela z našo hišo, končno sama povabila. Imeli smo neuspešne pogovore ob mojem prihodu v HNK 2005., a morda je prav zdaj pravi trenutek. Zadnjih šest let sem delala velike ansambelske predstave z Dramo, ker se je pojavil cel niz mladih igralcev. Sedaj imamo pomlajen in močan dramski ansambel, prav takega pa **Tomaž Pandur** tudi potrebuje. Gre za slovenskega režiserja zares svetovnega ugleda in po šestih letih sodelovanja z velikimi svetovnimi režiserji v Operi sem še posebno zadovoljna s tem mednarodnim prebojem Drame. Umetniški in producerski dogovori s Pandurjem in njegovo produkcijsko ekipo so bili dolgotrajni, včasih izčrpavajoči, a v trenutku, ko smo se umetniško in produkcijsko vse dogovorili, se je začel kreativni proces, v katerem pa je **Tomaž** izjemen."

“
Na dobro in argumentirano kritiko se ni mogoče nikoli jeziti. Danes so kritiki neizobraženi, netalementirani in ne znajo svojih stališč argumentirati. Tu ni nobenega dialoga, ne more ga biti

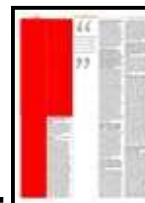
”

Vaš intendantski kredo me zanima. Kakšni so programski gabariti vaših šestih sezon v instituciji, ki je v hrvaškem kulturnem življenju od nekdaj najbolj na udaru, najbolj kritično spremljana, skoznjo se zrcalijo vsa hrvaška aktualnopolitična strujanja? "Prišla sem v zelo nevhvaležnem trenutku. Poslovno in umetniško je bila dediščina, ki sem jo prejela, katastrofalna. Dvajset zadnjih let je bilo v HNK takih, če izvzamemo tistih nekaj olajševalnih okoliščin, ki lahko amnestirajo slabo repertoarno ali poslovno politiko, kot so recimo leta vojne. Tedaj nikomur ni bilo lahko preživeti, pa tudi gledališču ne. A ne bi šla preveč v preteklost in ocenjevala za nazaj. Po stroki sem teatrologinja in se ukvarjam posebno s sodobno dramo in sodobnim gledališčem pa seveda zgodovino teatra. Ne da se ukvarjati s sodobnostjo brez znanja o zgodovini. Poznala sem recentno situacijo v trenutku, ko sem prišla v HNK, in imela sem točno določene koncepte za opero, dramo in balet. Seveda sem imela pri tem svoje umetniške direktorje, s katerimi moram biti na isti konceptijski liniji, da lahko ureniš, kar želiš. Intendant je nosilec umetniškega programa, nikakor ne more biti poslovni direktor, ekonomist, menedžer. Intendant kreira umetniški program. Moja temeljna ideja je bila, da mora biti HNK v svoji vertikali predvsem mesto umetniških kriterijev. V tistih letih, na začetku, je zvenelo malce pretenciozno, a glede na to, kako nizko so kriteriji padli, je imelo svojo težo. V repertoarnem smislu sem menila, da moramo izvajati sodobno literaturo, tudi glasbeno in baletno, s sodobnimi koreografskimi in dramskimi rokopisi. Od začetka sem hotela veliki dramski ansambel preusmeriti k veliki literaturi. Od začetka sem doživela posmeh v slogu 'igrali bodo branje, klasiko' ... Bilo mi je smešno, a sem prenašala in vzdržala vse napade. Pred kratkim sem poslušala na hrvaški televiziji oddajo o kulturi - o predstavi *Vojna in mir*, kjer je naš ugledni kritik Velimir Visković govoril prav o tem, da je naravno, da HNK igra veliko svetovno in domačo literaturo. Smešno mi je bilo, kajti ko sem sama to govorila pred šestimi leti, so se mi posmehovali. HNK je velika scena z velikimi ansambli in seveda mora igrati 'veliko' literaturo, ker je edina hiša, ki to zares mo- re. >>

igro Nagorni

Na tej liniji - sodobnega branja velike literature - sem delala v Drami, a tudi v Operi, kjer je bilo vidno mnogo prej, namreč nova režijska energija."

Vaš prvi mandat so spremljale prave medijske hajke, a kot kaže, ste jih s kvaliteto in profesionalizmom spretno nevtralizirali. V Nacionalu, v rumenem tisku so vam očitali zveze s Sanaderjem, klientelizem, razsipnost. A danes je marsikaj drugače, napolnili ste dvorane, HNK je finančno stabilen. Kako ste se spoprijemali z medijsko kritiko?

"Na začetku je bilo strašno težko. Čisto po naključju sem dobila povabilo za prihod na čelo HNK. Po odhodu prejšnjega intendanta Mladena Tarbuka so se dogovarjali z akademikom Nedeljkom Fabriem, ki me je hotel za direktorico Drame. Očitno je prišlo do nesporazuma med njim in ministrstvom za kulturo, potem so poklicali mene. Bila sem zelo presenečena. Kasneje sem se pogosto kesala, ker sem živela zares lepo akademsko življenje. Imela sem veliko svobode za pisanje, objavila sem pet knjig, prejela vse teatrološke in esejistične nagrade, ki jih do štiridesetih let lahko dobiš. Imela sem povsem realizirano kariero, z načrti za nove knjige. Prišla sem v HNK povsem neobremenjena, nisem pripadala nobeni od obstoječih mrež, nisem imela nikakršnih interesov. In čeprav sem otrok gledališkega miljeja in sem po profesiji povezana s teatrom, nisem v smislu gledališke prakse pripadala nobenemu klanu. Imela sem svojo idejo o vodenju in začela se je srdita hajka. Vedno se to dogaja, kadar nekdo pride brez obveznosti in kakršnihkoli dolgov. V umetniškem, repertoarnem smislu sem lahko spremenila, kar sem hotela. Imela sem do danes proste roke. Nikoli nisem občutila intervencije politične ali katere koli druge vrste na moj program."

Bil pa je salto mortale za vas in okolje?

"Strašna je bila tista prva sezona. Poklicana sem bila kot zunajstrankarski človek, začeli so se strašni medijski pritiski, izhajajoči iz popolnih neresnic, klevet, laži. Nič ni bilo res niti o tem, kaj delam, kako, koga sem poklicala k sodelovanju, koliko denarja dobivam. Niti to ni bilo resnično, kje se friziram. Potem se je zgodilo nekaj neverjetnega. Tožila sem Nacional, ker mislim, da se ne morejo brez posledic dajati v javnost neresnice. Kritično se mora pisati, a ne smejo se objavljati laži o nikomer in nikogaršnjem delu brez posledic. 2006. sem torej tožila Nacional in prejšnji teden sem dobila proces. Zdaj imam dvojne občutke. Po eni strani mi intimno ne pomeni nič, hkrati pa vse, zelo veliko. Bilo mi je težko, meni in moji družini. Ljudje so bili v medijih oklevetani po krivem. Hkrati pa mi ta sodni epilog veliko pomeni, ker mi vzbuja kanček upanja, da se sankcionira kleveta in proizvodnja zla. Minilo je šest sezon in po vsem tem vidim, da se je splačalo. Zadnji dve sezoni se vidi na pravi način, kar sem hotela doseči v umetniškem in še kakšnem smislu."

Nekateri mediji so vam med drugim očitali, da ste ljubljena politika?

"Medijski pritisk je bistveno odredil moje profiliranje, mene kot javne osebnosti na funkciji. Hoteli so me predstaviti kot osebo brez znanja, brez vsakršnega backgrounda, kot da me nekdo po zasebni liniji forsira. Bilo je podcenjujoče do moje celotne izobrazbe, strokovnosti in biografije, ki je verjetno vzdržala

dejstvo, da sem bila poklicana na to mesto. Govorili so o tem, da nimam izkušenj z gledališko prakso. Vsi intendant i v zgodovini HNK - od Stjepana Miletića do danes - so bili poklicani. Nobeden ni imel gledališke prakse vodenja take hiše. Nobene šole ni za intendante, obstaja samo umetniški program, operativno znanje v praksi pa je nekaj, kar sami pridobite. Vsi intendant i so prihajali na čelo HNK z nekimi osebnimi strokovnimi biografijami. Pokojni Zvonimir Berković mi je rekel: 'Vedno moraš imeti zdrav razum, in če bi vedela, kaj te čaka, nikoli ne bi prišla.' Res je. A ko si v boju in si vztrajen, skušaš priti do konca. Razviti je treba obrambne mehanizme za napade javnosti, ki so neprestani, upravičeni in krivični, kritični in nekritični. A že mlada sem pisala gledališko kritiko in mislim, da je zelo odgovorno delo, ki zahteva veliko znanja. A kritika je nekaj, kar nima nikakršne zveze s tem, kar sem sama doživljala."

Zdaj imate močan mandat. Država in mesto kot vaša ustanovitelja in financerja sta vas večinsko podprla.

"Procedura se je spremenila. Prvi mandat sem dobila po natečaju in na poziv ministra za kulturo, z imenovanjem vlade. HNK 51-odstotno financira država, 49-odstotno pa mesto Zagreb. Slednje je s pravico soustanovitelja zahtevalo svoj delež pri odločanju o intendantu. Zdaj je treba skozi gledališki svet, ki je sedemčlanski, trije so iz hiše, dva iz mesta, dva z ministrstva. Kandidata morata potrditi tako župan kot kulturni minister, potem vas še imenuje vlada. Iti je treba torej skozi obsežno proceduro. Dogaja se, da so odločevalci iz različnih strank, kar pomeni, da se tako pomemben položaj v hrvaški kulturi mora zaupati osebnosti, ki ni nujno strankarska. Sem izvenstrankarska intendantka, kar ima svoje prednosti, a tudi hibe."

Razen mariborskega SNG je malo podobnih tripartitnih hiš v Evropi?

“Mislim, da v Evropi sploh ni takih hiš, kjer bi bili trije kolektivi pod eno kapo. Za povrh imamo mi eno samo dvorano. Maribor jih ima več. A to je nerešeno vprašanje HNK že dolgo. Potrebujemo novo sceno in osamosvajanje enot.”

Kako so vas na začetku sprejeli v kolektivu?

“Poznali so me, tikala sem se z večino ljudi, ker sem otrok HNK. Sprejeli so me s skepto, a bilo je povsem naravno. Imeli so slabe izkušnje s prejšnjim intendantom Tarbukom. Dobesedno sem v poslovnem smislu vse spremenila, hiša je finančno stabilna, urejena, organizirana. Vse je tako, kot mora biti, da se lahko ukvarjamo s tem, kar je naš osnovni cilj. To pa so dobre predstave. Vse ozadje mora biti čvrsto in stabilno, da se umetniški aspekt lahko uresničuje na najboljši možni način. Veliko ljudi je odšlo v pokoj in zamenjala sem direktorje Drame, Opere in Baleta. Največji problem je bila zamenjava v Baletu - Dinka Bogdanića. Želela sem, da Balet vodi Irena Pasarić, ker sem menila, da je velika balerina z zaokroženim umetniškim opusom, zrela, da vodi ansambel, s številnimi mednarodnimi stiki, z visokimi umetniškimi kriteriji. Medijska mašinerija je bila na strani Bogdanića. Zame je bilo njegovo delo kič, ki se ni vklapljal v mojo umetniško vizijo. Čas je pokazal, da sem postavila pravega človeka. Imamo veliko sodelavcev od povsod. Zame v umetnosti ni nacionalnosti, ni tujih in domačih.”

V mariborski Operi imamo vodjo, ki je Francoz - prvič v zgodovini Neslovenec na tem mestu.

“Vem in tudi pri nas bo v prihodnosti najbrž tako. Problem pa je, ker ne moremo pobegniti iz te malomeščanske ksenofobične sredine, čeprav se moramo truditi, da jo vedno znova prerastemo. Normalno je, da skozi svoje delo afirmirate nacionalno kulturo, ki pa mora konkurirati s svetom. Vodenje HNK je zame nacionalno, a tudi anacionalno, pa tudi nadnacionalno. V tradiciji HNK je, da se na naših vajah govorijo vsi jeziki.”

Tradicija slovenskih igralcev na deskah HNK je dolgoletna in bogata - Ignacij Borštnik, Hinko Nučić, Vika Podgorska -, v Zagrebu je bilo vedno prostora za enega dobrega slovenskega igralca, mi je dejal pokojni zagrebški Slovenec, Josip Bobi Marotti. Ta stik se je očitno ohranil, vse Slovence, začeniši z Borštnikom leta 1900, so v Zagrebu toplo sprejeli.

“Sedaj bo v predstavi Vojna in mir Milena Zupančič del našega ansambla. Tradicija slovenskih igralcev, ki so pomembno zaznamovali cela desetletja HNK v 20. stoletju, sedaj z veliko slovensko igralko samo potrjuje to kontinuiteto. Prejšnji mesec je bila otvoritev razstave ekspresionizma v hrvaški umetnosti. Delala sem gledališki del in povečali smo nekaj fotografij Vike Podgorske. Bila je velika umetnica, ki je močno zaznamovala celo ero hrvaškega gledališča. Kritika ji je tu in tam očitala slovenske akcente, a pomemben je njen velik prispevek k hrvaški odrski umetnosti. Njene fotografije žarčijo izjemne transformacije, vidi se, da ni bila zvezda brez razloga. Ni pa edina, še cela vrsta Slovencev je. Želela sem si obuditi sodelovanje HNK s slovenskimi gledališči in uspelo mi je. Izmenjavamo predstave s SNG Dramo Ljubljana, Maribor, SLG Celje. Ta komunikacija se mi zdi strašno pomembna, ker je funkcija naše hiše prav v propulzivnosti idej in različnih poetik ter sodelovanj na vseh nivojih.”

Milena Zupančič je po razpadu Jugoslavije v nekem intervjuju dejala, da so prav igralci izgubili največ - 20-milijonsko publiko.

“Seveda je velika razlika. Dva velika slovenska umetnika, Pandur in Zupančičeva, se na deskah hrvaškega gledališča prvič srečujeta v čisto novem umetniškem kontekstu. Pero Kvrčić, ki igra v predstavi, je tudi fenomen. Njegova vitalnost v poznih letih je nekaj posvečenega. Neverjeten je, tudi Pandur je impresioniran ob njegovem čudežnem igralskem razponu pri 85 letih. Najvažnejše je, da si zmeraj pripravljen na vse novo, tako v profesiji kot v življenju. To ohranja vitalnost, ta odprtost za srečanje z novim.”

Vrnili ste publiko v HNK. To je verjetno vaša največja “zmaga”? Spomnim se zapisov v vaših medijih o skoraj praznih dvoranah že na prvih reprizah Drame, Opere, Baleta ...

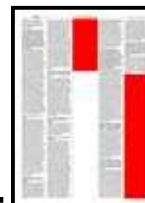
“Seveda. Skoraj prazne dvorane so bile. Prihajala sem kontinuirano na predstave v HNK tudi prej in dobro se spomnim tiste šale o Operi HNK, da jih je več na odru kot v publiku. Vedno imate čvrsto abonentsko bazo ljudi, ki ne morejo brez gledališča, a prejšnje čase jih ni bilo, čeprav so plačali abonma. Očitno ni štimalo z repertoarjem. A abonenti so se vrnili. Tudi v Opero. Že od prve sezone smo situacijo povsem preokrenili in ta interes publike je verjetno eden od razlogov, da sem preživela. V glavnem so se v preteklosti opirali na abonente, mi pa

smo za uspešnice, privlačne predstave odprli tudi prosto prodajo. Mislim, da smo naredili tukaj največji obrat. Abonenti so baza našega občinstva, odvisniki od gledališča, to je specifična publika. A s prosto prodajo smo sami sebe odprli proti publiki na trgu. V Zagrebu, ki ima veliko ponudbo, to ni bila običajna praksa. Zadnja leta nimamo več nobenih težav s publiko. Polne so vse predstave."

Kako pa se spoprijemate s komercializacijo teatra in s komercialno odrsko ponudbo v mestu? V Sloveniji je prišlo do izbruha komercialne v teatru - stand up itd. Tudi nacionalna gledališča se s temi sirenamí bojujejo pogosto neuspešno.

"Pri nas v HNK ne popustimo niti za ped. Nobene komercializacije ne trpim. Ne bi znala voditi takega gledališča. V železnem repertoarju imamo čvrste naslove, ki jih je treba imeti - Ero z onega sveta, Hrestač, Trnuljčica ... To gre samo po sebi, a treba je pritegniti publiko tudi na neke radikalne, drugačne projekte."

Opera HNK v vašem mandatu ne koketira s publiko le z belcantom?
"Nikakor. Pritegnila sem radikalne sodobne režiserje, imeli smo mnoge repertoarne preboje zadnja leta. Odprli smo linijo, ki je v opernem segmentu zelo zanimiva. Nismo delali le popularnih del iz železnega repertoarja, kot so Trubadur, Carmen ..., delali smo sodobne interpretacije režiserjev, ki so vznemirjali. Recimo Dubravka Šeparović poje Carmen v režiji Philippa Himmelmana, radikalnega režiserja, ki je leto prej režiral Tosco v Bregenzu s sedmimi milijoni evrov budžeta. To je bilo novo branje Carmen, opera, skrajšana na pol drugo uro. Za starejšo, konzervativno publiko je bila to najbolj grozna predstava, kar so jih videli. A privabila je ogromno nove publike. Izgubili smo sicer že davno korak s sodobnimi trendi na opernem odru, saj je Peter Brook skrajšano Carmen postavil na oder že pred več kot dvajsetimi leti. Torej ne gre za novum, čeprav je za našo recepcijo bil. Postavili smo tudi partituro, ki ni bila še nikoli odigrana nikjer na Hrvaškem, Karmeličanke. Pa Monteverdijevega Orfeja smo prvič uprizorili, v radikalni sodobni interpretaciji, pa Mazepo Čajkovskega. Za našo publiko je popolna novost. Glede na to, kar se uprizarja v tem žanru zunaj, ni tako zelo sodobno, a za naše razmere je zelo radikalno. Smo pač v zaostanku."

Zakaj je prav opera najbolj v zaostanku? V dramskem gledališču je mnogo več avantgarde in z naklonjenostjo je sprejeta.

"Sama bi hotela delati mnogo radikalneje prav na opernem odru, a verjetno bi nas skuhalo v 'vodnjaku življenja' pred HNK (Meštrovičeva skulptura pred gledališčem, op. p.), mene in moje direktorje. Tudi naš baletni repertoar je bil lani zelo sodoben, 150-letnica HNK je bila in v tradiciji te ustanove je sodobna literatura. Dve popolnoma novi sodobni baletni deli smo imeli na repertoarju, v Operi pa je bil vrhunec mojega mandata Parsifal Richarda Wagnerja, kar je bil zares podvig. Operna publika je v večini najkonzervativnejša, najradikalnejše interpretacije pa se dogajajo danes po svetu ravno v glasbenem gledališču. Vsi veliki režiserji režirajo opere. Ta čas je v opernem gledališču cela vrsta sijajnih režiserjev, Heiner Goebbels, Stefan Herheim ... Operni teater je ta čas v režijskih pristopih zanimivejši od dramskega. Največji dramski režiserji delajo tudi v operi. Opera je na

“

Naša generacija je povsem nedolžno, v teniskah odšla v vojno in ni mislila, da bo tako zares

”

novo zaživela, ko so se v dvajsetih letih preteklega stoletja začeli z njo ukvarjati veliki dramski režiserji. Revitalizacija opere izhaja v bistvu iz operne režije. Po drugi strani pa je operna publika še vedno najkonzervativnejša."

Kakšna pa je kondicija hrvaškega dramskega gledališča ta čas?

"Z dramskimi režiserji je problem, ker je dramska režija v krizi. Z odhodom cele generacije nekdanjih velikih je zavezala praznina. Mnogi dramski režiserji mlajše generacije nimajo priložnosti, da bi se skozi različne dramske ansamble na pravi način razvili. Če ne daste režiserjem dovolj časa, da razvijajo svoje poetike, jih ne morete niti dobiti. Na sceno HNK sem vabila zelo mlade režiserje in se zavedala velikega rizika. A naravna pot je taka, da imajo pravico preizkusiti se v različnih dramskih teatrah. 'Da imajo pravico tudi kdaj propasti,' kot je rekel Gavella že v 20. letih prejšnjega stoletja: 'Dajte nam, da propademo.' Danes se pre malo našim režiserjem v dramskem teatru dovoljuje, da kdaj tudi propadejo. Našim režiserjem ne dovoljujemo slabih faz in kriz. Ni dovolj odprtega prostora za generacije novih, ki prihajajo, da bi se lahko na pravi način profilirali."

Medijska kritika je tudi v veliki krizi, izginja iz resnih časopisov. Baletnih kritikov praktično ni več, tudi opernih ne.

"V ključnih medijih je prostor kritiki zminimaliziran. Praktično ni več prostora za kritike. Le še intervjuji so in fotoalbumi, estradno spremljanje scene. Nobene prave refleksije ni, časniki komaj živijo in niso več referenčni. Danes nimamo kritikov, ker so tisti, ki pišejo o teatru v medijih, neizobraženi. Eno od orodij vsakega kritika je izobrazba, literarna, gledališka, potem je tu še dar za gledanje. Večina naših kritikov vsega tega nima, pa še pisarna ni. Tudi v glasbeni kritiki je situacija strašno slaba."

Igorja Mandiča smo nekoč brali vsi.

"Seveda, ker je bil zmeraj luciden in izrazito inteligenten. Na dobro in argumentirano kritiko se ni mogoče nikoli jeziti. Danes so kritiki neizobraženi, netalementirani in ne znajo svojih stališč argumentirati. Tu ni nobenega dialoga, ne more ga biti. V bistvu je situacija tragična. Imamo kritika v jutarnjem listu, ki ne ve, kdo je Ofelija, kdo Desdemona, kdo Jago. Da Polonij ni Hamletov oče. Ko berete to kritiko, imate vsaj šest osnovnih napak, ki kažejo temeljno neznanje. Kompetentnega baletnega kritika ta čas na Hrvaškem nimamo. Dnevna kritika je nekvalitetna, skoraj nevidna v časopisu."

Opera je produkcija z velikim budgetom, kakšni so vaši?

"S slovenskimi se ne moremo primerjati, kajti ko se naši proračuni pretvorijo v evre, so smešni. Opera v delitvi 20 milijonov kun, kolikor znaša letni proračun za celotni HNK, glede na gostujoče soliste, povečan orkester pri nekaterih operah, dobi največ, 40 odstotkov budžeta. Recimo naš megaprojekt Parsifal je s štirimi izvedbami in orkestrom, ki je bil povečan dvakratno, z vsemi gosti, tujim režiserjem, stal 2,3 milijona kun. To je 300 tisoč evrov. Lahko bi pri nas doktorirali iz tega, kako z malo denarja ustvariti veliko operno predstavo."

Na katere goste ste najbolj ponosni?

"V Baletu je plesal na premieri Trnuljčice Friedemann Vogel, Alina Cojocar, velika zvezda Covent Gardna, je plesala pri nas. Kot ko-

reograf je bil pri nas Derek Dean, imeli smo balet Hansa van Manena, Nacha Duata. V prejšnji sezoni je bil pri nas koreograf Martino Muller, ki je sodeloval tudi s Cirque du Soleil. Med plesalci pa še Marta Romana, ki redno pleše v Scali ... Inva Mula je pela tri Traviate, Željko Lučić, zvezda Metropolitan, prav tako, Ermonela Jaho, ki je Traviata Covent Gardna, Irina Lungu ... Pa 'vaš' Anton Bogov je redni baletni gost ... Mnogi, ki so ta čas referenčni na evropskih odrih, so pri nas gostovali. Hrvaški mediji pa teh gostov skorajda ne omenjajo. Ko je gostovala Inva Mula, so jo pograbili šele, ko smo omenili, da je pela v filmu Peti element."

Kolikšen pa je budget za Pandurjevo Vojno in mir?

"Naš finančni delež v koprodukciji je 100 tisoč evrov, kar je v gabaritih velikih dramskih produkcij."

O ciklih vojne in miru, ki jih živimo na Balkanu v razmaku petdeset let, govori med drugim Pandurjeva predstava. Kako danes z distance ocenjujete stanje duha po kataklizmi? Izgubili ste partnerja v domovinski vojni, snemalca Gordana Ledererja. Ovdoveli ste pri 27 letih in ostali s petletno hčerko.

"Gordanova smrt je emblematsko mesto tega nesrečnega 1991. To je bil zač-

tek vojne. Njegova usoda je toliko simbolna zato, ker je bil ubit s kamero v roki, kot novinar, kot nekdo, ki ni streljal na drugega. Streljali so vanj in v njegovo kamero, kar je bil resnično simbolni strel v resnico. Resnica pa je tedaj bila, da smo bili mi napadeni. Ko danes gledam Vojno in mir, mislim tudi na svojo osebno zgodbo, a naša osebna zgodovina je vedno tudi del naše velike zgodovine. Po preteklih dvajsetih letih pogosto razmišljam o tem, da smo žrtve, vsa moja družina, te velike zgodovine. Ta mašinerija zla nas je zmelala, nas male ljudi, ki ji nismo mogli ubežati. Delno se predstava Vojna in mir ukvarja prav s tem. To je novo. Pandurjevo branje Tolstojeve epopeje osebnih usod v mlino velike zgodovine. Tudi moja osebna usoda je bila del te zgodovine. Tedaj sem bila silno mlada, 27-letna, mož jih je imel 33, hčerka pet. Na lastni koži sem občutila vso tragedijo te zgodovine. Spremenilo nam je življenje. Ne govorim rada o tem, po dvajsetih letih sem zdaj šele prvič spregovorila v javnosti. Gordan je simbol vojne, simbol mlade generacije, ki je povsem nedolžno, v teniskah odšla v vojno in ni mislila, da bo tako zares. Hotela pa je resnico o tej agresiji prenesti v svet. Vojna je spremenila življenje mnogim, celi generaciji, tisti, ki je ostala živa, in oni, ki je izgubila glavo. Imeli smo vojno, ki nam je uničila usode, imeli smo tranzicijo in jo še imamo, ekonomsko krizo. Morda pa bi morali že davno oditi." ■

